

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. V св. 9—10

БЕОГРАД 1954

СА Д Р Ж А Ј

	Страна
1. А. Белић: О сложеним реченицама и сродним појавама	297
2. М. Стевановић: Акценат радног глаголског придева	306
3. М. С. Московљевић: Шта је исправније: пише се „великим словом“ или „с великим словом“?	319
4. А. Белић: О расправи дра М. Московљевића	326
5. В. М. Мићовић: Значење израза <i>плагмени мачеви</i> и сл. у народним песмама	329
6. Р. Ј.: Требачки, трепачки или трепчански?	334
7. С. Машић: Један Вуков латинизам	337
8. Д-р Милка Ивић: О значењима заменице <i>којешта</i>	341
9. М. Беговић: Поковац и поковина	347
10. И. Стевовић: Акценат у изговору неких спикера Београдског радија	349
11. Језичке поуке	354

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Рјечница

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1954

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

АКЦЕНАТ РАДНОГ ГЛАГОЛСКОГ ПРИДЕВА

И овај је акценат разноликошћу својом занимљив, каогод и акценат аориста, о коме смо говорили у прошлости броју нашега часописа¹⁾. Али је акценатска слика радног глаголског придева ипак нешто простија. И овај облик се, наиме, акцентом својим често разликује од инфинитива, иако се увек прави од његове основе. А ова разлика је утолико занимљивија што јој се порекло не може тражити у друкчијем пореклу облика с друкчијим акцентом, као код аориста, па се, с тога гледишта посматрано, ово питање може чинити још сложенијим. С друге стране, акценатска слика радног глаголског придева у нашем савременом језику, нарочито у говорима који чине његову књижевну основицу, много је једноставнија од акценатске слике аориста. А то је, уосталом, и сасвим разумљиво.

Радни глаголски придев је облик који се свугде чува и који се употребљава од глагола сваке врсте, од свршених и од несвршених, односно од простих и од сложених. А иако је и овде деловање аналогije понегде, несумњиво, реметило првобитну слику акцента, код овог облика нема оне разноликости која, како се и из споменутог нашег чланка види, карактерише акценат аориста. И та је слика, што је најглавније, у већини штокавских, и екавских и јекавских, говора и данас углавном онаква каквом ју је приказао Ђ. Даничић у својој расправи о акценту глагола, док је првобитна акценатска слика аориста бројним аналогijaма, гдекад и у супротним правцима, знатно поремећена, и у говору је скоро сваког другог места нешто друкчија, а ретко где до данас очувана у свему онаква какву налазимо у Даничићевим акцентима.

¹⁾ у чланку *О данашњем акценту аориста* (НЈ V, стр. 250).

Најбитнија карактеристика акцента радног глаголског придева, као и аориста, свакако је у томе што у овоме облику тамо где се он не слаже са инфинитивом — код простих глагола редовно имамо силазни, обично кратки, а код сложених искључиво овај последњи акценат на првоме слогу. Не искључујући могућност да је овај облик такав акценат у покојем случају, како наговестисмо, добио и аналогичном, таква природа и положај акцента радног придева јасно говоре да је он по пореклу своје најчешће прастари силазни акценат, који је, као што је одвећ познато, могао стајати само на првоме слогу и који се, као такав, одатле редовно преносио на први слог непосредно претходних предлога и префикса. То је, уосталом, за извесне глаголе и поуздано утврђено¹⁾.

Врло је занимљиво да се радни придев овако доста често разликује акцентом од инфинитива баш у оним случајевима када се од њега разликује и облик 2 и 3 л. једн. аориста. То је, управо, и навело Ван-Вејка на закључак да су ови облици узајамним подражавањем и одолели (уколико су заиста одолели) утицају акцента осталих глаголских категорија²⁾. Али је на основу тога погрешно претпостављати да је радни придев постао од старог аориста-имперфекта, а не од начина неодређеног. А осим тога постоје разлике у акценту посебних облика (2 и 3 л. једн.) аориста, с једне, и радног придева, с друге стране, и на те је разлике потребно указати. Прва оваква разлика је у томе што се радни придев сложених глагола у којих је када су прости и у инфинитиву силазни акценат на првоме слогу — скоро никада по акценту не разликује од инфинитива. Код аориста, међутим, није такав случај. Ово нам потврђују примери:

¹⁾ А. Белић у својим Акценатским студијама (Посебна издања Српске академије наука, књ. XLII, Београд, 1914), на стр. 83, каже да „није лако објаснити све разлоге зашто се овде тај акценат задржао, али је несумњиво у *докопала* стари“. А Н. Ван Вејк у расправи *L'accentuation de l'aorist slave* (*Revue des études slaves* III, Paris 1923), 32/33 — поређењем акцента у неколика словенска језика, долази до истог закључка.

²⁾ *op. cit.*, 33.

п̄ддвргао-п̄ддвргла¹⁾, као п̄ддврћи (према врћи), а не као п̄ддврже; п̄ддигао-п̄ддигла, као п̄ддићи (према дйћи), а не као п̄ддиже; п̄дјео-п̄дјела, као п̄дјести (према јѣсти), а не као п̄дједе; сусрео-сусрела, п̄рђао-п̄рђала, напукао-напукла п̄рѣцркао-п̄рѣцркла, д̄прео-д̄прела, п̄дсекао-п̄дсекла, д̄дгризао-д̄дгризла, украс-украла, п̄дгинуо-п̄дгинула, забринуо-забринула, д̄чврсно-д̄чврснула, заплакао-заплакала, п̄рѣрезао-п̄рѣрезала, узјахао-узјахала, д̄пасао-д̄пасала, запландовао-запландовала, д̄шп̄р̄зноао-д̄шп̄р̄зновала, п̄дверовао-п̄дверовала, п̄рдгледао-п̄рдгледала, д̄п̄р̄вао-д̄п̄р̄вадала, ӣспливао-ӣспливала, п̄дслушао-п̄дслушала, ӯд̄м̄шио-ӯд̄м̄шила, нагазио-нагазила, као нагазићи (према г̄зићи), а не као нагазй.

Од свих глагола сложених с простим који су под силазним акцентом (наравно на првом слогу) једино глаголи без наставка за основу инфинитива а с наставком је у основи презента — акцентом радног придева се не слажу са акцентом инфинитива већ са акцентом 2 и 3 л. аориста. Али опет не ни сви ови глаголи, већ само они који се као прости акцентом мушког рода једнине разликују од осталих облика радног придева и једнине и множине.

У говорима који чине основицу српскохрватског књижевног језика уопштен је акценат: п̄р̄лио-п̄р̄љила..., д̄бавио-д̄бавила, з̄д̄вио-з̄д̄вила, ӣсп̄ио-ӣсп̄ила, п̄д̄наио-п̄д̄наиља, ӣзаг̄њио-ӣзаг̄њила, ӣзрио-ӣзрѣла. А само с акцентом инфинитива употребљавају се радни придеви: д̄чуо-д̄чула (као д̄чући), п̄р̄дио-п̄р̄дила (као п̄р̄дићи), п̄р̄дио-п̄р̄дила (као п̄р̄дићи), с̄акрио-с̄акрила (као с̄акрићи), с̄ашио-с̄ашила (као с̄ашићи).

Означена разлика у акценту радног придева ових сложених глагола у вези је, рекосмо, с разликом у акценту прости. Ако облици сва три рода и једнине и множине ових последњих глагола имају исти акценат, напр.: чуо-чула..., б̄йо-б̄йла (у значењу ш̄ући), ш̄йо-ш̄йла, к̄р̄йо-к̄р̄йла, — с њима сложени у радном придеву (у свим његовим облицима) имају, како из наведених примера видимо, акценат инфинитива. У случаје-

¹⁾ С обликом ж. рода једн. акцентом и квантитетом се слаже облик средњег рода једнине и облици сва три рода множине, па их зато ретко где наводимо.

вима, међутим, где краткосилазном акценту на првом слогу м. р. једн. одговара дугоузлазни акценат осталих облика радног придева простих ових глагола, као у примерима: *пйо-пйла*, *лйо-лйла*, *вйо-вйла*, *рйо-рйла*¹⁾ — у свим облицима радног придева с њима сложених глагола је " на првом слогу префикса; као *пдйио* тако и *пдййла-пдййло-пдййли-пдййле-пдййла*, као *прдйио* тако и *прдййла*, *дбавио* и *дбавйла*, *пдднайио* и *пдднаййла*, *йзрио* и *йзрйла*, *здрио* и *здрйла*.

У нашем језику има још (истина не тако велик број) глагола других врста промене (мислим с друкчијим завршецима глаголских основа) у којих, и без обзира на акценат инфинитива, силазном акценту облика м. р. једн. одговара узлазни акценат осталих облика радног придева; према *дро—дрла*, *дрло*, *дрли*..., према: *мро—мрла*, према *клдо—клдела*, према *звдо—звала*, према *брдо—брала*, према *прдо—прала*, *преддо—дала*. И са овима сложени глаголи, каогод и они из непосредно претходног става, у радном придеву редовно имају " на префиксу: *прддро-прддрла*, *прдсйро-прдсйрла*, *умро-умрла*, *здйро-здйрла*, *убрао-убрала*, *прдзвдо-прдзвйла*, *дйрао-дйрала*, *здйео-здйела*, *пдчео-пдчела*, *прдклео-прдклела* итд. Очевидно и ове разлике у акценту између м. р. једн. и осталих облика јасно говоре да је силазни акценат на првоме слогу изворног карактера, да је то прастари тај акценат, који је био везан искључиво за овај положај, јер се само тај акценат под познатим условима по Де Сосирову закону преносио на крајњи слог, да се одатле у говорима с најновијом, четвороакценатском системом пренесе на непосредно претходни слог у виду акцента узлазне природе. И сасвим је, према томе, разумљиво што се тај акценат овога облика, несумњиво у давној прошлости, преносио на префикс не мењајући притом природу своју, на начин како нам то сведоче малопре наведени примери.

¹⁾ Овде узимамо примере с акцентом какав је дао Даничић (в. Српске акценте, стр. 103), мада се он данас такав врло ретко чује, јер је аналогном дошло до једначења акцента према облику м. рода једине, негде у појединим, а негде и у свим овим примерима (између осталих в. М. Московљевић, Акценатски систем поцерског говора. Библиотека Јужнословенског филолога I, стр. 78.

Однос акцента м. р. јединине (*шрѣсао*, *ѿлѣо* и *рѣкао*) и осталих облика радног глаг. придева (*шрѣсла*, *ѿлѣла*, *рѣкла*) од глагола с инфинитивном основом на сугласник а односом инфинитивног и презентског акцента *':*, *' :*' и *' :*' (типови: *шрѣсѣи-шрѣсѣм*, *ѿлѣсѣи-ѿлѣсѣм* и *рѣћи-рѣчѣм*) такође говори у прилог изворности силазног акцента у радном глаголском придеву и ових глагола. Међутим, акценат тога облика од сложених глагола овога типа, бар у већини говора српско-хрватских, противуречи томе. Како видимо из примера:

ѿшрѣсао-ѿшрѣсла-ѿшрѣсло, *ѿшрѣсли* . . . , *ѿдвѣкао-ѿдвѣкла*,
ѿзрѣсѣао-ѿзрѣсѣла, *навѣзао-навѣзла*, *налѣгао-налѣгла*; *ѿѿлео-ѿѿлѣла-ѿѿлѣло-ѿѿлѣли*; *ѿѿмео-ѿѿмѣла*, *ѿсѣкао-ѿсѣкѣла*, *ѿрѣшекао-ѿрѣшекѣла*, *ѿзрѣкао-ѿзрѣкѣла*, *ѿѿдлегао-ѿѿолѣгла*, *занѣмогао-занѣмѣгла* —

само у облику м. рода једн. имамо акценат на префиксу, и то не силазни него узлазни, а у осталим облицима сложених глагола је исти акценат и на истом слогу као у простих глагола. Објашњење оваквом односу акцента радног придева требало би, по нашем мишљењу, тражити у метатониским променама прастарих општесловенских акцената и у аналошком ремећењу тих и других утврђених акценатских промена, а то захтева даља компаративна проучавања акцента глаголских облика, и не само једног него више словенских језика.

Из овога пак што смо изнели излази да се у српско-хрватском књижевном језику (мислим на говоре који му чине основицу) радни придев глагола с инфинитивном основом на сугласник (I врста) и узлазним (дугим или кратким) акцен- том у инфинитиву — по акценту не слаже с овим обликом једино у м. р. јединине, док ж. и ср. род јединине и сва три рода множине, како простих тако и сложених глагола, имају акценат инфинитива. Али се ово може рећи само за глаголе правилног образовања; тзв. неправилни глаголи који су по извесним особинама промене најближи овој врсти у радном придеву имају нешто друкчији акценат. Најчешћи у употреби од њих, глаголи сложени са *ѿћи* у овим облицима радног придева имају исти акценат, и тај се акценат обично

квантитетом разликује од акцента инфинитива; према *доћи*, *поћи*, *наћи*, *изићи*, *ошћи*, *обићи*, *пронаћи* у радном придеву имамо: *дошао-дошла*, *пошао-пошла*, *нашао-нашла*, *изишао-изишла*, *ошћао-ошћила*, *обћшао-обћшила*.

Овај, несумњиво и данас, у већини говора штокавских обичнији акценат бележи Ђ. Даничић у својим Акцентима (в. стр. 109). Вук је, међутим, од глагола *ошћи-ошћидем* дао само *ошћшао*. Али он поред *ошћи* (у загради) даје и инфинитив *ошћћи*. А с овим акцентом на првом слогу очевидно су такође обични — у многим нашим говорима чак и обичнији — инфинитиви: *изћи*, *наћи*, *надћи* *пронаћи*, *ошћи*, *разћи* се итд.¹⁾, па су сасвим разумљиви и акценти радног придева: *ошћшао-ошћшила*, *изишао-изишла* — једнаки са овим другим акцентом инфинитива. Само се, рекло би се, радни придев са овим акцентом постепено шири и код говорних претставника у срединама (на североистоку, рецимо) где је акценат инфинитива на основном делу глагола, а не на његову префиксу. Али је потребно истаћи да овакав акценат радног придева имају глаголи сложени са *ћи* само ако се увећавају за број слогова префикса, а не и сложени са већ сложеним глаголима, као што су *продоћи* (и *продоћи*), *надћи* (и *надћи*), *пронаћи* (и *пронаћи*). И поред тога што и ови, како се види, у инфинитиву имају оба акцента, у радном придеву они знају једино за акценат: *продошао-продошла*, *надшао-надшла*, *пронашао-пронашла*.

Сасвим је друкчији акценат радног придева, такође честих у употреби, глагола сложених са *нећи*: *донћи* (и *донћи*), *прнећи*, *прнећи*, *прнећи*, *разнећи* и сл., који су иначе са овима што је досад о њима било говора мање више истог акценатског типа. У њих је у свим облицима радног придева краткосилазни акценат на префиксу: *донео-донела-донело-донели...*, *прнео-прнела*, *прнео-прнела*, *прнео-прнела* (мада има и штокавских говора у којих акценат радног придева одговара акценту инфинитива²⁾; у екавским

¹⁾ исп. у Московљевића, Акц. сист. поцерског говора, стр. 57 и Ј. Вуковића, Акцент Пиве и Дробњака (Дијалектолошки зборник X, 306).

²⁾ Мислим на акценат инфинитива *донћи*, који смо дали у загради, и какав сигурно имају и други такви глаголи, мада Вук у Рјечнику овај акценат бележи само на инфинитиву глагола *донћи*.

говорима који се од Метохије протежу према североистоку кроз централну Србију све до југоисточног Баната, у тзв. косовскоресавском дијалекту, наглашава се: *донѐла, принѐла, пронѐла*.

Ради прегледније слике акцента њихова радног придева, све остале глаголе под узлазним акцентом инфинитива (а то су глаголи са самогласником на завршетку основе овога облика) — поделићемо на две групе: на глаголе с било којим другим самогласником у тој основи и на оне који у основи инфинитива имају самогласник *a*.

У прве од ових група акценат је одвећ једноставан. Сви ти глаголи, како прости тако и сложени, у свим облицима радног придева имају исти акценат, и то акценат инфинитива:

крѐнуо, покрѐнуо—крѐнула, покрѐнула, као крѐнуши и покрѐнуши;

шѐдноу, пошѐдноу—шѐнула, пошѐнула, као шѐнуши и пошѐнуши;

кукурѐкнуо-кукурѐкнула, као кукурѐкнуши; јау̀кнуо-јау̀кнула, као јау̀кнуши;

ра̀дио, ура̀дио—ра̀дила, ура̀дила, као ра̀диши и ура̀диши; хва̀лио, похва̀лио—хва̀лила, похва̀лила, као хва̀лиши и похва̀лиши;

једна̀чио, изједна̀чио—једна̀чила, изједна̀чила као једна̀чиши и изједна̀чиши;

учио, нау̀чио—учила, нау̀чила, као учиши и научиши;

гѐшовио, пригѐшовио—гѐшвила, пригѐшвила;

жѐвѐо, прежѐвѐо—жѐвѐла, прежѐвѐла, као жѐвѐши и прежѐвѐши;

жѐлео, зажѐлео—жѐлела, зажѐлела; као жѐлѐши и зажѐлѐши, вѐлео, завѐлео—вѐлела, завѐлела, као вѐлѐши и завѐлѐши; зелѐнео, озелѐнео—зелѐнела, озелѐнела, као зелѐнеши и озелѐнеши.

И овако у свим случајевима код тих глагола, без обзира на то да ли у презенту имају исти или друкчији акценат.

Глаголи под узлазним акцентом у инфинитиву а самогласником *a* у његовој основи имају већ сложенију слику акцента радног глаголског придева. У једних од тих глагола,

били они прости или сложени, овај облик има свугде краткосилазни акценат на првome слогу; код других је овакав акценат само када су сложени, а као прости се облицима радног придева по акценту не разликују од инфинитива. Сем тога у неким говорима нашим ту не налазимо ону слику коју нам је Даничић дао у својим Акцентима.

Истина, и једни глаголи с узлазним акцентом инфинитива и вокалом *a* у основи тога облика још и данас у већини говора српскохрватских у радном придеву имају исти акценат, и то онај који бележи Ђ. Даничић. Ово су глаголи, дакако, и прости и сложени, с дугим узлазним акцентом на било коме слогу инфинитива. И у ових је опет акценат радног придева једнак акценту инфинитива; од глагола: *букаџи*, *каџаџи*, *прикаџаџи*, *везаџи*, *њихаџи*, *зањихаџи*, *низаџи*, *нанизаџи*, *скакаџи*, *урликаџи*, *казиваџи*, *зайишкиваџи*, *заокруживаџи*, *подмлађиваџи*, *надокнађиваџи*, *бркаџи*, *побркаџи*, *врѣбаџи*, *уврѣбаџи*, *ијшаџи*, *зайишаџи*, *студираџи*, *сиѣваџи*, *исѣваџи се*, *шелеграфираџи*, *дрѣчаџи*, *задрѣчаџи*, *крѣшџаџи*, *закрѣшџаџи* и сл. — сви облици радног придева имају исти акценат и на истом слогу: *каџао-каџала*, *прикаџао-прикаџала*, *везао-везала*, *привезао-привезала*, *њихао-њихала*, *одњихао-одњихала* итд.

Остали су, дакле, глаголи *a*-основа само с краткоузлазним акцентом, било на првом било на коме унутрашњем слогу, инфинитива. А међу овим глаголима свих врста промене налазимо и примера једнакости акцента радног придева и инфинитива, али још више оних у којима сваки од тих облика има свој акценат. У овоме последњем случају радни придев према узлазном акценту инфинитива на почетном или којем од унутрашњих слогова има краткосилазни акценат на првome слогу.

Рекли смо већ да у погледу акцента радног придева ових глагола има доста разлика међу појединим дијалектима, а сада ћемо додати да се од говора с најновијом акцентуацијом највише њих углавном слаже са Даничићем. Не само што нам резултат анкете вршене међу студентима ово потврђује него је и испитивањем утврђено да, што се акцента радног придева тиче, понеки од ових говора „не показује... никаквих отсту-

пања од Даничићева система¹⁾, а да су у другима отступања од њега безначајна²⁾. Ово нам даје право да „књижевним“ сматрамо баш Даничићев акценат радног глаголског придева.

Прегледности ради указаћемо на неједнакост промене глагола о чијем акценту још треба да говоримо. Ти су глаголи, с обзиром на однос инфинитивне и презентске основе, од четири различита типа. Једни од њих су с односом *a* (у инфинитивној): *e* (у презентској основи) — *орати-дрѣм*, *искаши-ишѣм* (II и V Белићева врста); други с односом *a*: *a* — *чишати-чшам*; трећи с односом (*ов*): *(у)је* — *пушоваши-пушујем* (IV вр.) и четврти с односом *a*:*и* — *бежати-бежѣм* (VIII врста). А они се по акценту о коме говоримо сви унеколико разликују.

1) *a*. Од првих, тј. од глагола II и V врсте више њих се у облицима радног придева по акценту не разликују од инфинитива: *искао-искала* (као *искаши*), *рвао-рвала*, *дрхтао-дрхтала*, *кликтао-кликтала*, *лагао-лагала*, *мѣтао-мѣтала*, *шрѣтао-шрѣтала*, *шдѣтао-шдѣтала*; *грѣктао-грѣктала*, *сѣктао-сѣктала*, *шдѣтао-шдѣтала*, *хуктао-хуктала*, *штѣктао-штѣктала*, *блебѣтао-блебѣтала*, *звекѣтао-звекѣтала*, *јаукао-јаукала*, *малѣкао-малѣкала*, *скакутао-скакутала*, *цвонѣтао-цвонѣтала*.

Као сложени ови глаголи у радном придеву такође имају акценат инфинитива. Али се у овоме облику напореда са тим чује и краткосилазни акценат на првом слогу. Даничић то каже само за неке од ових глагола, док за друге мисли да се сложени акцентом радног придева не разликују од простих³⁾. Данас су, међутим, подједнако обични акценти: *зайскао-зайскала* и *зѣскао-зѣскала*, *пѣрвао се-пѣрвала се* и *пѣрвао се-пѣрвала се*, *загрѣктао-загрѣктала* и *зѣгрѣктао-зѣгрѣктала*, *загрѣктао-загрѣктала* и *зѣгрѣктао-зѣгрѣктала*, *захуктао-захуктала* и *зѣхуктао-зѣхуктала*, *заштѣктао-заштѣктала* и *зѣштѣктао-зѣштѣктала*. Ово двојство акцента већ је забележено у неким проучаваним говорима⁴⁾. Оно се мислим, може сматрати и особином књижевног језика, али само код глагола двосложних основа.

1) Српски дијалектолошки зборник III, 171.

2) Јужнослов. филолог VII, стр. 37.

3) Српски акценти, стр. 178.

4) Српски дијалектолошки зборник X, 362.

б. Уколико глаголи имају већи број слогова, и сложени и прости, имају заједнички краткоузлазни акценат, без обзира на то да ли се он налази на првом или којем унутрашњем слогу; као *г̃амизао-г̃амизала* (од *г̃амизаш̃и*) *узг̃амизао-узг̃амизала*, *р̃ендисао-р̃ендисала* (од *р̃ендисаш̃и*) и *изр̃ендисао-изр̃ендисала*, *бо̃јадисао-бо̃јадисала*, *обо̃јадисав-обо̃јадисала*, *калдр̃мисао-калдр̃мисала*, *кал̃јисао-кал̃јисала*, *ш̃ес̃т̃ерисао-ш̃ес̃т̃ерисала*, тако не само: *бл̃еб̃еш̃ао-бл̃еб̃еш̃ала*, *јау̃као-јау̃кала* *скаку̃шао-скаку̃шала*, *цвокод̃шао-цвокод̃шала* него и: *избл̃еб̃еш̃ао-избл̃еб̃еш̃ала*, *зајау̃као-зајау̃кала*, *проскаку̃шао-проскаку̃шала*, *зацвокод̃шао-зацвокод̃шала*. Али се гдекад — додуше знатно ређе — чују ти облици ових глагола вишесложне основе и с краткосилазним акцентом на првом слогу: *цвр̃куш̃ао-цвр̃куш̃ала*, *з̃ацвр̃куш̃ао-з̃ацвр̃куш̃ала* (од *цвр̃куш̃аш̃и*) па и: *бл̃ѐб̃еш̃ао-бл̃ѐб̃еш̃ала*, *з̃д̃бл̃еб̃еш̃ао-з̃д̃бл̃еб̃еш̃ала*¹⁾.

в. Свакако је мањи број глагола ових двеју врста (II и V) промене, који и као прости у радном глаголском придеву имају краткосилазни акценат, дакако на првом слогу: *дра̃о-дра̃ла* (према *драш̃и*), *г̃л̃дао-г̃л̃д̃ала* (према *г̃л̃даш̃и*), *жд̃ерао-жд̃ера̃ла* (према *жд̃ераш̃и*), *з̃д̃бао-з̃д̃ба̃ла* (према *з̃д̃баш̃и*), *л̃дкао-л̃дка̃ла* (према *л̃дкаш̃и*), *п̃њао-п̃њ̃ала* (према *п̃њаш̃и*), *п̃р̃њао-п̃р̃њ̃ала* (према *п̃р̃њаш̃и*), *ст̃њао-ст̃њ̃ала* (према *ст̃њаш̃и*), *ш̃њао-ш̃њ̃ала* (према *ш̃њаш̃и*), *ч̃њао-ч̃њ̃ала* (према *ч̃њаш̃и*), *см̃јао се-см̃ја̃ла се* (према *см̃јаш̃и се*²⁾. Сложени са овима, разуме се, сви " на префиксу: *у̃зороао-у̃зоро̃ла* (према *у̃зорош̃и*), *д̃глодао-д̃глод̃ала*, *п̃д̃ждерао-п̃д̃ждера̃ла*, *з̃д̃прешао-з̃д̃преш̃ала*, *д̃ш̃есао-д̃ш̃ес̃ала*, *з̃д̃смејао се-з̃д̃смеја̃ла се*. Пада у очи да ову особину акцента нема ниједан такав глагол с вишесложеном основом.

2) а. Много је простији акценат радног придева од глагола с односом основа *a:a* (VI врста) и краткоузлазним

¹⁾ Први пример са означеним акцентом су изговарали студенти из више места у којима се говори углавном књижевним језиком, а други само две студенткиње, једна из Новог Сада а једна из Лазаревца. Исп. са овим и М. Московљевића нав. рад о акценту поцерског говора, стр. 79.

²⁾ Од обичних у употреби код Даничића налазимо само ове (в. Српске акценте, стр. 178 и 187).

акцентом на првом слогу. Као прости, сви ти глаголи у овоме облику редовно имају акценат инфинитива: *играо-играла* (као *играши*) и *вишлао-вишлала* (као *вишлаши*), *коџао-коџала*, *чешљао-чешљала*, *чишао-чишала*, *блистао-блистала*, *бујао-бујала*, *венчао-венчала*, *клизао-клизала*, *листао-листала*, *мошао-мошала*, *иџљао-иџљала*, *иџирао-иџирала*, *шрљао-шрљала*, *вечерао-вечерала* (као *вечераши*), *гџворкао-гџворкала*, *ударао-ударала*. Од њих сложени, али само глаголи двосложне основе, у радном придеву акценат преносе на префикс и то као узлазни; напр.: *зџвишлао зџвишлала*, *ускоџао-ускоџала*, *ишчешљао-ишчешљала*, *иџчишао-иџчишала*, *зџблистао-зџблистала*, *уџбујао-уџбујала*, *рџзвенчао се-рџзвенчала се*, *иџрлистао-иџрлистала*, *нџмошао-нџмошала*, *зџиџљао-зџиџљала*, *иџшрљао-иџшрљала*.

б. Уколико имају више од два слога у основи, ни као сложени, међутим, не познају разлике у акценту између овога облика и инфинитива; наглашава се једино: *изударео-изударала* (као и *изудараше*).

в. Глаголи с краткоузлазним акцентом на неком унутрашњем слогу слажу се или са сложенима првог или с глаголима другог типа. Ако им је, наиме, у инфинитиву акценат непосредно пред наставком за основу, у радном ће придеву, не само сложених него и простих, бити на првome слогу, као: *нџгомилао-нџгомилала* тако и *гџмилао-гџмилала* (од *гомилаше*), као *иџколебао се-иџколебала се* тако и *кџлебао се-кџлебала се* (од *колебаше се*), као *зџлеџшао се-зџлеџшала се* тако и *лџџшао се-лџџшала се*, као *нџоружао се-нџоружала се* тако и: *џружао се-џружала се* (од *оружаше се*), као: *иџрачунао-иџрачунала* тако и: *рџчунао-рџчунала* (од *рачунаше*), као *иџрешешао-иџрешешала* тако и *рџешешао-рџешешала* (од *решешаше*), као *зџшаласао-зџшаласала* тако и: *шџласао-шџласала* (од *шаласаше*); као *иџшеџркао-иџшеџркала* тако и *чеџркао-чеџркала* (од *шеџркаше*), итд.

г. Ако је пак акценат у инфинитиву нешто даље према почетку речи као у глагола: *оџџрџвљаши се*, — и у радном придеву ће бити исти акценат на истоме слогу; тај се облик онда изговара само са акцентом *оџџрџвљао се-оџџрџвљала се* зато што је у инфинитиву даље од наставка којим се изводи његова основа.

3) а. А од свих с вокалом *a* у основи инфинитива и краткоузлазним акцентом у овоме облику најједноставнији, и подједнако једноставан, акценат радног придева имају глаголи с односом основа (*ов*)*a*, одн. (*ув*)*a*: (*у*)*је* (IV) и *a*:*и* (VIII вр.). У таквих, и простих и сложених, глагола обеју означених врста промене у облику о коме говоримо је увек " на првоме слогу — ако је у инфинитиву ' на слогу непосредно испред наставка *a*: *кд*вао-*кд*ва́ла (према инф. *кд*ваши), *снд*вао-*снд*ва́ла (инф. *снд*ваши), *кљ*увао-*кљ*ува́ла (инф. *кљ*уваши), *пљ*увао-*пљ*ува́ла (инф. *пљ*уваши), *шрд*вао-*шрд*ва́ла (инф. *шрд*ваши), *ку*йовао-*ку*йова́ла (инф. *ку*йоваши), *пу*шовао-*пу*шова́ла (инф. *пу*шоваши), *бд*ловао-*бд*ловала (инф. *бол*оваши), *зй*мовао-*зй*мовала (инф. *зим*оваши), *дў*говао-*дў*говала, *шд*мновао-*шд*мновала, *шр*говао-*шр*говала, *шў*ровао-*шў*ровала, *хј*дуковао-*хј*дуковала, *гд*сјодовао-*гд*сјодовала (инф. *гос*јодоваши), *др*жао-*др*жа́ла (инф. *др*жаши), *бд*јао се-*бд*ја́ла се (инф. *бд*јаши се), *бѣ*жао-*бѣ*жа́ла, *лѣ*жао-*лѣ*жа́ла, *шр*чао-*шр*ча́ла (инф. *шр*чаши).

И од сложених, разуме се: *пд*шковао-*пд*шквала (према *по*шкдваши), *дс*новао-*дс*новала, *прд*кљувао-*прд*кљувала, *пд*куйовао-*пд*куйовала, *прд*пушовао-*прд*пушовала, *здр*жао-*здр*жа́ла, (према *задр*жаши), *пд*бојао се-*пд*боја́ла се (према *поб*ојаши се), *рдз*бежао се-*рдз*бежа́ла се (према *разб*ежаши се), *нал*ежао се-*нал*ежа́ла се (према *нал*ежаши се), *пд*шрчао-*пд*шрчала (према *по*шрчаши).

б. Уколико у инфинитиву ових глагола акценат није на слогу непосредно пред наставком *a*, него даље према почетку речи, њихов радни придев се по акценту не разликује од инфинитива; од глагола: *аш*иковаши радни придев је *аш*иковао-*аш*иковала, од *ар*гашоваши — *ар*гашовао-*ар*гашовала, од *др*учковаши — *др*учковао-*др*учковала, од *на*предоваши — *на*предовао-*на*предовала, од *од*ликоваши — *од*ликовао-*од*ликовала, од *уч*ишељоваши — *уч*ишељовао-*уч*ишељовала, од *че*мѣриковаши — *че*мѣриковао-*че*мѣриковала.

Ако се претпостави (а та се претпоставка намеће) да је силазни акценат на завршном слогу основе инфинитива (којему одговара данашњи ' на непосредно претходном слогу) добивен метатонијом, онда акценат радног придева већине примера простих глагола двосложних *a* - основа ' на првом

слогу инфинитива потврђује на почетку наведену констатацију о изворности силазног акцента на првом слогу овога облика. Додуше, примери тога облика простих глагола са ' на томе месту (в. 1а и 2а) не иду у прилог оваквом закључку. Али будући да је у истом облику сложених тих глагола " на префиксу, биће јасно да је и у простих првобитно морао бити на првом слогу и да је у њих акценат радног придева тек касније промењен по угледу на акценат инфинитива.

А што, с једне стране, у радном придеву вишесложних глагола (тј. оних чија основа има више од два слога) а - основа с ' на првом слогу инфинитива нигде немамо силазни акценат у радном придеву, и што, с друге стране, неки од глагола с истим бројем слогова а са краткоузлазним акцен- том инфинитива на слогу који непосредно претходи наставку за основу (в. 2в и 3а) у томе облику имају ", то говори о знатном утицају аналогije и на промену акцента радног глаголског придева.

На крају је, после датог прегледа акцента радног глаголског придева, потребно изнети још једну његову, познату иначе, врло карактеристичну особину која као да је условљена оваквим или онаквим акцентом.

Глаголи од којих је акценат радног придева једнак с акцентом инфинитива имају и исти квантитет ненаглашених слогова. Од оних, међутим, што им је акценат овога облика друкчији, тј. од оних што имају краткосилазни акценат на првоме слогу, само се облик м. р. једн. дужином ненаглашених слогова слаже с инфинитивом. У осталим облицима радног придева (у ж. и ср. роду једн. и у сва три рода множине) крајњи слог основе је редовно дуг. Већ напред смо истакли да је ова особина утолико занимљивија што је и у аористу везана за посебни краткосилазни акценат на првом слогу односних облика (2 и 3 л. једн.). Само док је та дужина карактеристична за ове облике аориста с означеним акцентом већине, а не свих глагола (в. НЈ V, н. с. стр. 262), — у радном глаголском придеву она је доследно везана с њим. Ово се јасно види из свих досад навођених примера. И нема потребе да те примере, тога ради, овде понављамо.

М Стевановић